

Vodkinja

Peter Weiss [Peter.Weiss@guest.arnes.si]

2014-05-31

(1) Mnoga vprašanja in pobude ter poskusi rešitev kažejo, da uporabniki slovenskega jezika ob moški obliki *vodja* potrebujemo tudi žensko obliko (feminativ). (1a) Za to poimenovanje se ponuja več možnosti, od katerih je najbrž najboljša izbira *vodkinja*, ki je sestavina ženskih oblik v že dolgo uveljavljenih parih *računovodja – računovodkinja*, *zborovodja – zborovodkinja* itd.: iz skupine obstoječih ženskih poimenovanj z ...*vodkinja* vzamemo osamosvojeno končno sestavino obliko *vodkinja*. (1b) Dobro pa si je kritično ogledati še druge možnosti.

(2) Predlog *vodjinja* Janeza Dularja, objavljen v časniku za družbo in kulturo Slovenski čas (kar je priloga tednika Družina), št. 48 (april 2014), str. 16, je pomanjkljiv in je zaradi slabo slišane in zato v pisni podobi komajda registriranega prvega *j* že na samem začetku padel na preizkušnji. Kar takoj so ga namreč začeli pisati kot *vodinja*, tako npr. v glasilu Ljubljana, ki ga izdaja Mestna občina Ljubljana in jezikovno pregleduje Nada Šumi, marca 2014: »delo [...] nadaljuje dosedanja vodinja odnosov z javnostmi na Zavodu Petra Stušek« (str. 6); »mag. Mateja Demšič, vodinja Oddelka za kulturo in vodinja Urada za mladino MOL« (str. 14); in aprila 2014: »Uršula Cetinski, direktorica in umetniška vodinja SMG« (str. 16), vendar pa je v tej številki glasila zapisano poimenovanje za žensko tudi še po starem, namreč kot *vodja*: »Lija Kondrič (ekonomistka-vodja informatike)« (str. 35). (2a) Ob uveljavitvi oblike *vodjinja* bi se po predlogu Janeza Dularja zaradi besedotvorne enotnosti morali odreči tudi že dolgo uveljavljenim poimenovanjem *delovodkinja*, *knjigovodkinja*, *pevovodkinja*, *poslovodkinja*, *računovodkinja*, *zborovodkinja* itd. in uvesti nova – *delovodjinja*, *knjigovodjinja* itd. S tem bi se odrekli znanim in uveljavljenim poimenovanjem, čeprav jim danes ne očitamo več hrvaških korenin: že tako problematična *vodjinja* bi torej povzročila zmedo in pravo malo revolucijo, slovenistični stroki pa bi se spet dalo očitati samovoljo. (2b) Velikokrat narobe zapisana primera *življenjski* in *željen* (namesto ustreznih *življenjski* in *želen*) kažeta, da bi *vodjinja* (pa tudi nadaljnje tvorjenke *knjigovodjinja*, *računovodjinja* itd.), ki bi jo uporabniki pisali narobe kot *vodinja* (in seveda tudi kot *knjigovodinja*, *računovodinja* itd.), povzročala stalne težave še mnogim ali morda celo vsem rodovom slovensko piščo, povsem po nepotrebnem pa bi skrbela tudi za nenehno zgroženost slovenističnega jezikovnega skrbstva. Vendar pa smo na obliki *življenjski* in *željen* ter na težave z njima obsojeni, ker ni drugih, namesto *vodjinja* pa je v tem pogledu ustrežnejša oblika *vodkinja* ob že uveljavljenih tvorjenkah z njo.

(3) Poimenovanje *vodinja* je napačno in ga zavrača tudi Dular, ker to ni ženska oblika k *vodja*, ampak sestavina ženskega poimenovanja v parih *vojvoda – vojvodinja* in *nadvojvoda – nadvojvodinja*. (3a) Zaradi same zgrešenosti poimenovanja puščam ob strani možno dilemo pri naglaševanju, namreč *vódinja* ali *vodinja*.

(4) Nič boljši tudi ni drugi jezikoslovni nasvet, namreč naj se za žensko poimenovanje k moškemu *vodja* uporablja kar ta pogovorna oblika tudi v knjižnem jeziku (Helena Dobrovoljc na spletni strani <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica/%C5%BEenska-poimenovanja-poklicev#v>, dostop 25. 5. 2014). To Janez Dular v navedenem prispevku upravičeno odločno odklanja, seveda vključno z rabo pridevniške oblike *vodjin* (tako za moškega kot za žensko) – iz moškega poimenovanja *vodja* pač izhaja samo pridevnik *vodjev*. (4a) V današnjem svetu, ki kljub mnogim družbenim odklonom teži k enakopravnosti ter hkrati k izražanju individualnosti in k pozitivnemu razlikovanju, je v jeziku še posebej izrazita spolska občutljivost, zaradi česar se večja tudi potreba po tvorjenju in uporabljanju feminativov. Pri tem ne mislim toliko na nagovore tipa *Spoštovane sodelavke in sodelavci* ali celo *Spoštovani sodelavke in sodelavci*, ki jih je z *Bratje in sestre* namesto prvotnega *Bratje* po drugem vatikanskem koncilu spodbudila rimskokatoliška cerkev, saj gre predvsem za obrazce. (4b) Jezikoslovna stroka mora prispevati znanje, gradivo in načine s postopki, ki tovrstno izražanje omogočajo, ne pa da nagovarja in opravičuje vračanje v uniformirane čase, ko ni bilo ne potrebe po razlikovanju, ne želje po feminativu k poimenovanju *vodja* in očitno tudi ne znanja, ki ga imamo danes. (4c) Do regresije namreč ne prihaja nasploh (sam se ne spomnim primera, da bi se namesto že oblikovanega in rabljenega ženskega poimenovanja, kot je *računovodkinja*, uveljavilo moško in da bi stroka k temu celo nagovarjala). Tvorci besedil se ne odrekajo npr.

rabi ženskih poimenovanj *kolegica* ali *vojvodinja*, namesto katerih bi za ženske začeli uporabljati poimenovanji *kolega* ali *vojvoda*, če omenim le dva primera, ki se tako v moškem kot v ženskem spolu končujeta na *-a*. Pri drugih moških samostalnikih na *-a* pa očitno sploh ni potrebe po tvorjenju feminativov zaradi že tako redke in hkrati zgodovinske rabe moških poimenovanj (*sluga, starosta, starešina, oproda*, pri čemer imata poimenovanji *priča* in *stranka* primanjkljaj na strani moškega spola). (4č) Tako kot v nekaterih trdovratnih primerih, kjer poimenovanji *doktor* ali *profesor* v pogovornem jeziku ostajata nesklanjanji, recimo v roditeljskem *doktor Muhe* '1 doktorja s priimkom Muha; 2 doktorice s priimkom Muha' ali imenovalniškem *profesor doktor Saša Smej* '1 profesor doktor S. S.; 2 profesorica doktorica S. S.', naj bi se govoreči ali pišoči potemtakem tudi v knjižnem jeziku odrekli možnosti, da bi poslušalec ali bralec iz povedanega lahko izvedel za (sploh ženski) spol osebe, o kateri se govori. (4d) Po tej stranpoti bi lahko kmalu pristali pri knjižni veljavi teh in podobnih zvez (z *doktor Kaničevo, izkušnje z doktor Cerarjem*), ki so za zdaj še pogovorne in jih v skrbneje oblikovanih besedilih nadomeščamo z zvezama z *doktorico Kaničevo* in *izkušnje z doktorjem Cerarjem*. (4e) Navsezadnje gre le za besedo *vodja* in za tvorjenke s to sestavino (*zborovodja, računovodja* itd., kar so samostalniki moškega spola: »računovodja je ukradel dvesto tisoč evrov«) ter za feminative iz njih (*zborovodkinja, računovodkinja* itd., kar so samostalniki ženskega spola: »naša računovodkinja je pobegnila na dopust«): to dvoje je po spolih smiselno ločevati, in to že dolgo, sicer ne bi bilo ženskih poimenovanj.

(5) Pri besedi *računovodja*, ki se kdaj uporablja kot moško poimenovanje in tudi namesto besede *računovodkinja* za žensko, ki opravlja računovodska opravila, se pač ni mogoče sklicevati na jezikovno živost (»Tovrstne pojave pojmuje bolj kot odraz živosti jezika kot pa napako« – Helena Dobrovoljc na spletni strani <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica/%C5%BEenska-poimenovanja-poklicev#v>, dostop 25. 5. 2014). Ravno negotova raba poimenovanja *vodja* tudi za žensko in neveljavljenost posebnega poimenovanja zanjo spodbuja nazajšnje delovanje in širjenje rabe poimenovanja *računovodja* še na žensko (namesto neoporečnega *računovodkinja*). Prej gre za jezikoslovno mrtvoudnost, ki pa je stroka ne bi smela podpirati in pogovornih primerov tudi ne razlagati v nasprotju z že vzpostavljenim sistemom (pri tvorjenkah z ...*vodkinja*) ali s sistemom, ki se vzpostavlja (z obliko *vodkinja*). Slovenistično jezikoslovje bi moralo kazati možnosti za ustrezno razlikovanje, če ga jezikovni uporabniki potrebujejo – in očitno ga, sicer o tem na jezikovnosvetovalnih mestih ne bi bilo toliko vprašanj ravno o poimenovanjih *vodja* in *vodkinja* (tudi kot delov uveljavljenih tvorjenk) in o njihovih slovničnih značilnostih. Navsezadnje bi lahko v kakem trenutku slabosti imeli za »odraz živosti jezika« v knjižnem jeziku tudi pridevnik *vodjin* (namesto ustreznega *vodjev*), ki ga jezikovni priročniki odsvetujejo – ker se nanaša na moškega, je to tak tip kot *Krležin* (namesto ustreznega *Krležev*).

(6) Na kratko. Moško poimenovanje *računovodja* ima v slovenščini že dolga desetletja žensko ustreznico *računovodkinja*, zato bi bilo najbolj sistemsko, da bi ob moškem poimenovanju *vodja* (s svojilnim pridevnikom *vodjev*) imeli na razpolago žensko obliko *vódkinja* (s svojilnim pridevnikom *vodkinjin*). To poimenovanje lahko opremo na vzporedne ženske primere (*zborovodkinja, računovodkinja* ...), zlahka si ga zapomnimo, pisno in govorno v primerjavi s kako drugo možno in celo napačno obliko (*vodjinja, vodinja, vodka*) ni problematično, kaže pa tudi pozitivno pot stran od ene same oblike (*vodja*) za oba spola, moškega in ženskega, torej iz utesnjenosti, iz katere se želimo rešiti slovenski jezikovni uporabniki.

(7) Za koristne spodbude pri razmišljanju o obravnavanih oblikah se zahvaljujem dr. Janezu Dularju in predvsem dr. Vladu Nartniku, ki je 2. julija 2008 na spletnem portalu SloLit predstavil podroben pregled tvorjenk s sestavino ...*vodja* in ...*vodkinja* v SSKJ-ju in v SP 2001.